

De vroege kerk heeft het natuurlijk slim bekeken om het geboortefeest van Christus te plaatsen in de donkerste tijd van het jaar. Hoe donkerder het is, hoe meer behoefte we hebben aan licht en warmte. Dat geldt voor de tijd van het jaar, en minstens zo sterk ook voor wat er zich afspeelt op het wereldtoneel. Wat is het heerlijk om, als het rondom guur en donker is, je terug te trekken in die bubbel van gezelligheid, van familie en vrienden in harmonie geschaard om een feestelijk gedekte tafel. Ik weet het, de voorbereidingen en soms ook het resultaat gaan maar al te vaak gepaard met spanning en ongenoegen, maar die kleine wereld van kaarslicht, vrede en welbehagen, dat is wat we deze dagen willen. Ik bedoel dat niet spottend of denigrerend. Die behoefte om zo nu en dan de boze buitenwereld buiten te sluiten is begrijpelijk, herkenbaar en vast ook wel gezond op zijn tijd, om je op te laden, zodat je er later weer beter tegenaan kunt. Maar de wereld buitensluiten, dat is niet wat wij willen en mogen doen, niet thuis en niet hier in de kerk. Alleen, hoe doen we dat dan, kerst vieren te midden van al het duister dat ons omringt?

Het afgelopen jaar is misschien minder erg geweest dan we aan het begin ervan voorzagen. Trump blijkt weliswaar in zijn beleid (voor zover er van beleid sprake is) even rampzalig als we dachten, zowel voor het milieu als voor de sociale en economische verhoudingen, maar er is tenminste vooralsnog geen nieuwe oorlog uitgebroken. Nederland, Frankrijk en Duitsland hebben bij hun verkiezingen de verleiding van het populisme het hoofd kunnen bieden, althans voldoende om ze geen meerderheid te geven, maar of die opluchting blijvend zal kunnen zijn, is nog maar helemaal de vraag: de behoefte aan een sterke man blijft niet beperkt tot Oost-Europa, Rusland en Turkije. De vluchtelingenstroom lijkt ingedamd, al zijn daar afspraken voor nodig met leiders en milities waar je eigenlijk niets mee te maken wilt hebben en al leidt het tot mensonwaardige toestanden en keiharde exploitatie van kwetsbare mensen. De oorlog in Syrië is min of meer voorbij, maar die plaats in het nieuws wordt nu ingenomen door Jemen en de Rohingya in Birma. En IS mag dan verslagen zijn, maar dat betekent niet het einde aan aanslagen op kerstmarkten, kerken en moskeeën. Geef mij één uur genade...

Maar u zit hier niet op een politiek commentaar van mij te wachten. We negeren hier in de kerk weliswaar niet de boze buitenwereld, maar we vallen er ook niet mee samen. Eén uur genade en waarheid.

Kerst. Het is eeuwenlang - en nog steeds - gezien als de vervulling van de droom die in psalmen en profeten bezongen werd: de komst van een vredevorst, die gerechtigheid doet heersen, in wiens ogen het bloed van armen kostbaar is, die verlost van onderdrukking en geweld. 'Iedere laars die dreunend stamp, iedere mantel in bloed gewenteld, wordt een prooi van het vuur.' Prachtige, onvergetelijke woorden van Jesaja, die de komst aankondigt van een wonderbare raadsman, een goddelijke held, een vredevorst. Of zoals Maria zong in het Magnificat: 'Hij toont de kracht van zijn arm en drijft uiteen wie zich verheven wanen, machtigen stoot hij neer van hun tronen, de vernederde tilt hij op. Hongerlijders zal hij verzadigen, rijken, leeg stuurt hij ze heen.' Het verlangen naar recht en vrede, de Joodse Schift is ervan doordrenkt, van het bevrijdingsvisioen van Mozes, dat begon bij de brandende doornstruik, tot de ervaring van de profeet Elia, die God herkende niet in natuurgeweld vol dreiging, maar in de zachte, suizende stilte. Zo alomvattend zal die vrede zijn, dat zelfs de natuur zich eraan aanpast: een lammetje tegen een wolf aangevlid.

Het zijn de dromen van een onderdrukt volk, ten dode vernederd, leeggeroofd, een volk dat zo vaak te maken heeft gehad met vreemde overheersing, met willekeur en zware belastingdruk, met honger, dat het bijna niet beter weet. Bijna, want die droom van een ándere wereld wordt levend gehouden, een wereld waar vrede heerst en iedereen tot haar recht kan komen. En wij dromen mee, dit jaar niet minder hartstochtelijk dan vorig jaar.

Hoe prachtig ook de heerschappij van die vredevorst getekend wordt, hoe weldadig voor al zijn onderdanen, toch heeft die koning onmiskenbaar wel trekjes van 'een sterke man': dat uiteendrijven

van vijanden, van de troon stoten, van machtigen, het in stukken breken van het juk. Het is sterke-mannentaal. Maar ja, we moeten ook toegeven, zo'n krachtige arm is vaak bitter nodig, al is het alleen maar om mee te dreigen. En wat heerlijk zou het zijn om achter dat schild te kunnen schuilen, wat heerlijk om zo'n wonderbare raadsman te hebben, die weet hoe het allemaal moet, zo'n goddelijke held, die het kwaad voor ons verslaat. Die vrede brengt, die recht doet, die zorgt dat alles goed komt.

En vandaag vieren we dan dat hij gekomen is, die vredevorst. Maar als er al sprake is van een vervulling van een droom, van een belofte, dan gebeurt dat toch wel heel verrassend. De engel kondigt aan de herders aan: 'En dit zal voor jullie het teken zijn: een pasgeboren baby in een voederbak.' Het meest kwetsbare wat denkbaar is: een pasgeboren baby, zo'n teer wezentje dat het geen dag overleeft als het niet door zijn moeder en vader of andere volwassenen gekoesterd wordt, als het niet met alle aandacht en zorg omgeven wordt. Zonder warmte, zonder voeding, en vooral zonder liefde, redt zo'n broos schepseltje het niet. Die kwetsbaarheid wordt nog eens extra onderstreept door de uiterst armoedige situatie waarin dat kindje zich bevindt. Er moet geïmproviseerd worden om er nog een enigszins acceptabel plekje voor te creëren. Parallellen met kinderen nu die moeten zien te overleven in gebombardeerde steden of vluchtelingenkampen dringen zich op.

Als dát de redder van de wereld moet zijn... Ja dus. Zo'n weerloos wezentje dat appelleert aan onze diepste instincten van bescherming en zorg en koestering. Zonder ons gaat hij het niet redden, zonder ons kan hij niet de redder van de wereld worden. Wat een stoutmoedige greep is het geweest van de vroege kerk om de gedachte te ontwikkelen dat God zelf, de Almachtige, het heiligste Opperwezen, de Bestuurder van het al, dat God in Jezus mens is geworden. Wij kunnen daar niet meer zo in mee gaan, althans de meesten van ons niet, schat ik: noch met die almacht en dat besturende opperwezen, noch ook met de God-mens Jezus. Maar we kunnen in dat idee wel het volstrekt dwarse erkennen, dat het haaks staat op al onze menselijke almachtsfantasieën, het unieke, ongehoorde, dat God zich openbaart in de volkomen kwetsbaarheid van een pasgeboren baby.

Het beeld van dat kindje maakt duidelijk dat er een beroep op ons gedaan wordt, op onze verantwoordelijkheid. De 'God onbedwingbaar' is het onbedwingbare van dat appèl. Het is het onbedwingbare van het visioen van een wereld waar de bergen schoven van vrede dragen en de heuvels een oogst van gerechtigheid. Dat visioen leidt vaak een nogal sluimerend bestaan in ons, we kunnen er zo vaak niet meer echt in geloven. En dan, plotseling, vlamt het toch weer op. Niet als de droom van een sterke man - of een sterke God - die het allemaal voor ons gaat regelen, maar als een stemmetje, een stem van suizende stilte, dat ons fluistert niet op te geven, het vlammetje van de hoop niet te doven, dat visioen wakker te houden, ernaar te leven. Het lijkt misschien tegen beter weten in, in het verleden behaalde resultaten geven bepaald geen zekerheid dat het van nu af beter zal gaan. We hebben te worstelen met ons eigen ongeloof, dreigend cynisme, onverschilligheid, gemakzucht. En toch, we hebben simpel het recht niet die hoop op een andere wereld af te wijzen. Maar meer dan dat, niet alleen hebben we dat recht niet, we willen en we kunnen die hoop niet opgeven. Hoe aangevochten ook, het is het zachtste, liefste plekje in ons bestaan, diep verankerd in ons wezen. Heel kwetsbaar ja, maar als het erop aan komt ook onverwacht sterk. Hoop en licht dwars tegen de duisternis in. De hoop, het visioen houdt ons op de been, en wijst ons de weg naar een toekomst die meer is dan de opgetelde resultaten van het verleden. Het doet ons zingen wat we maar nauwelijks durven geloven: Ere zij God en vrede op aarde. 'Kind ons geboren, hemelse koren zingen van vrede nu.' De engelenzang kan alleen waar worden als wij mensen ermee instemmen en hem overnemen. 'Zing dan het zware voorbij, zing een lachende nieuwe vrolijke eerlijke wereld. Om nieuwe liefde dit lied.'